

УДК 94:[316.343:63/051/058.12](4–15)(477.41)«1861/1917»

Мочернюк Я. М.,
аспірантка кафедри історії України,
Інститут історичної освіти Національного
педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), mochernuyk@ukr.net

Участь поміщиків Київської губернії в експорті хліба в країни Західної Європи в пореформений період

Розглядається участь поміщиків Київської губернії в експорті хліба в країни Західної Європи наприкінці XIX – на початку XX ст. Досліджено, що експорт хліба був основним предметом зовнішньої торгівлі землевласників Київщини. З'ясовано місце і питому вагу експорту збіжжя з губернії в загальноросійській зовнішній торгівлі. Наведено статистичні дані щодо вивозу поміщицького хліба в країни Західної Європи, з'ясовано причини позитивних і негативних тенденцій у цій сфері. Розміри торгівлі зерном, продуктами його переробки були значними і впродовж усього досліджуваного періоду збільшувалися. Встановлено, що значним стимулом розвитку експорту зернових була кредитна діяльність банків, що виявилось у наданні поміщикам кредитів під хліб. Звернено увагу на значення будівництва залізниць і зернохосвиць для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків краю. Доведено, що разом із залізничним транспортом важливу роль у зовнішній торгівлі відігравав і водний транспорт. З'ясовано, що найбільшу роль у вивозі зерна з губернії відігравали українські порти: Одеса, Миколаїв.

Ключові слова: експорт, хліб, зовнішня торгівля, ринок, сільське господарство, Київська губернія, поміщики.

На початку XXI ст. перед Україною стоять якісно нові завдання та перспективи щодо розробки ефективних проектів реформування сільського господарства. Забезпечення рентабельного виробництва зернових на експорт залежить від ефективного функціонування ринку хліба та його конкурентоспроможності на світовому ринку. Важливим є не лише врахування кон'юнктури ринку, а й використання вітчизняних практичних досягнень пореформеного періоду. Такий підхід визначає доцільність вивчення такої проблеми, як участь поміщиків Київської губернії в експорті хліба в країни Західної Європи в пореформений період.

Різноманітні аспекти проблеми зовнішньої торгівлі українських губерній у складі Російської імперії привертала увагу таких істориків: І. О. Гуржія [3], О. Є. Пилипенка, О. П. Реєнта й О. В. Сердюка [1], І. Жиленкової та інших. Метою даної статті є дослідження напрямків і розмірів експорту хліба з Київської губернії і визначення їх питомої ваги та місця в загальній торгівлі українських губерній Російської імперії.

Зростання експорту сільськогосподарських продуктів з Київщини сприяли зміни, що відбулись у сільському господарстві після скасування 1861 р. кріпацтва, і швидке будівництво залізниць, які сполучали землеробські регіони з морськими портами та сухопутними митницями. За обсягами вивозу продовольчого зерна з України Київщина посідала третє місце. Середньорічний експорт продовольчого зерна на Київщині за 1878, 1880 і 1882 рр. становив – 10377 тис. пуд. (пшениці – 8576 тис. пуд., жита – 1801 тис. пуд.) [1, с. 278].

Від реалізації збіжжя на зовнішніх ринках залежали прибутки поміщиків і надходження до бюджету від митних зборів. Наприкінці XIX – на початку XX ст. вивіз у країни Західної Європи безперервно зростав, хоча й був нерівномірним, оскільки залежав від урожайності.

Значна увага поміщиків до вирощування зернових була обумовлена становищем на світовому ринку хліба.

У пореформений період Російська імперія утриматися на світовому ринку могла лише через зниження цін на свою продукцію. Найбільше ціни на хліб впали 1890 рр. Якщо середні ціни на пуд хліба, що вивозився 1887–1891 рр., становив 76,3 коп., то 1892–1897 рр. вони знизилися до 64,4 коп. Цей рівень цін зберігався до 1904 р. (початку російсько-японської війни). Щоб нейтралізувати падіння цін, доводилося постачати на світовий ринок більшу кількість хліба, експорт якого стрімко розвивався. При великому зростанні внутрішнього споживання швидкий розвиток експорту був можливий лише внаслідок розширення хлібних посівів [2, с. 13].

Проте собівартість переробки зерна залишалася завищеною через недостатню розвиненість вітчизняного машинобудування та надмірні митні тарифи на імпортовану млинарську техніку. Через ці та інші причини різниця між ціною на зерно і борошно була значно більшою, ніж у Німеччині, Угорщині та деяких інших країнах, що не могло не гальмувати вивіз продукції на світовий ринок. Кількість товарних млинів, що працювали 1893 р. на далекий збут борошна, за даними департаменту торгівлі й мануфактур Міністерства торгівлі й промисловості, на теренах Правобережної України було 397 млинів, серед них у Київській губернії – 156 млинів (торговий оборот коштів – 6364 тис. крб., кількість парових котлів – 38) [1, с. 121].

Відомий історик І. Гуржій вказував на велику частку українських губерній в експорті борошна. Перед Першою світовою війною з України було вивезено 15090 тис. пудів борошна, 25,8% експорту країни [3, с. 121].

Надзвичайно цікавим був розподіл хлібних вантажів за напрямками вивозу і місцями призначення. Біла Церква була типовою станцією київського млинарського району з переважанням борошняного вивозу, обсяг якого становив 2491 тис. пудів до всіх відправлень. З цієї кількості борошна в межах району залишалось 1048 тис. пудів, на «іноземні ринки» було відправлено 392, до Одеси – 41, Риги і Лібави – 35, до Царства Польського – 980 тис. пудів. Решта вантажів розподілялася різними регіонами імперії, зокрема, до Костроми вивезено 10, а до Архангельська – 13 тис. пудів.

За статистичними даними Південно-Західного відділення Російської експортної палати, торговий оборот борошномельного виробництва в губерніях Правобережної України становив приблизно 40 млн. крб. Річні експортні відправки пшеничного борошна з Київської і Волинської губернії перевищували в середньому за 1905–1909 рр. 11 млн. пудів. Про перемелювання пшениці у великих обсягах для експорту повідомлялось і в інших часописах.

Значну роль у збільшенні хлібного експорту відіграла політика царського уряду. З метою заохочення виробництва експортної продукції для поміщиків, які займалися підприємництвом, здійснювалися такі заходи, як повернення експортерам акцизів на товари, які куплені в Російській імперії і в подальшому продаж їх за кордон; повернення сплаченого ввізного мита на сировину та матеріали, з яких вироблено експортний товар; премії за вивезення продукції у вигляді пільгових залізничних тарифів при вивезенні експортером продукції залізничним транспортом [4, с. 25].

Великі виробники встановлювали безпосередні зв'язки з великими споживачами (власниками переробних підприємств, борошномелами). Відносини ці мали в

основному особистий характер і були взаємовигідними. Наприклад, продажем зерна у Смілянському маєтку графів Бобринських займалося Головне управління їхніх маєтків і заводів. Продавалося зерно за наявний розрахунок. Основним покупцем пшениці виступали навколишні млини. Іноді хліб надходив за кордон через посередництво Російського для зовнішньої торгівлі банку в Миколаєві, а також через експортні фірми. Ячмінь і просо продавалися в основному на внутрішньому ринку, овес також надходив і за кордон. Смілянський маєток Бобринських щороку давав понад 1 млн. пудів зерна, з яких на продаж надходило 540 тис. Маєтки Терещенків виробляли близько 10 млн. пудів зерна. Збут пшениці в Теплицько–Ситковецькому маєтку графа К. Потоцького, площа якого становила 26,2 тис. дес., а рілля 18,2 тис. (69,5%), сягав 82,5% усього врожаю (68,7 тис. пудів). Ця продукція реалізувалася в Одесі чи на місцевих великих млинах [5, с. 220].

У маєтках графів Браницьких жито й овес використовувалися переважно для внутрішнього споживання, пшениця і ячмінь надходили в продаж. Хлібні контори Браницьких у Ліоні та Марселі були визначними центрами хліборгівлі в Європі. Майже 61% хліба до Марселя надходило з маєтків Російської імперії, серед іншого з родючих латифундій графів Браницьких [6, с. 46].

Для збільшення планованості хліборгівельних обертів особливого значення набував кредит під хліб. У розглядуваний період його надавали Державний і приватний банки, залізниці, пароплавні компанії, земства. На поміщицькі господарства припадала лівова частка кредитів: 1901 р. – 95%, 1905 – 88%, 1910 – 69% усього обсягу кредитів. Водночас простежувалась тенденція щодо скорочення питомої ваги кредиту поміщицьким господарствам за рахунок поширення селянського [4, с. 227].

З 1895 р. великі господарства отримали можливість користуватися позиками з Державного банку під заставу хліба і здавати його в зернохосвища при деяких станціях. Під товарний хліб також відкривали кредит товариства взаємного кредиту. Але ця форма кредиту вважалася надзвичайно тяжкою. На початку ХХ ст. помітний вплив на хлібну торгівлю мали приватні банки, які видавали позики під хліб чи приймали товар на комісію. Участь банків у хлібній торгівлі надала змогу відправляти зерно на великі ринки і за кордон. Але їхніми послугами користувалися лише великі землевласники.

Позики під хліб видавали лише великі експортні фірми, а видача авансів здійснювалася майже всіма торговельними фірмами. Умови були достатньо різноманітні, але далеко не вигідні для позичальників. Вони зобов'язувалися продавати свій хліб фірмі, яка його авансувала. В умовах контрактів, які були достатньо суворими для покупця, вказувалися кількість купленого хліба, ціна за пуд, термін, протягом якого хліборговець зобов'язувався вивезти хліб, кількість і якість очищеного зерна. При укладанні угоди покупець вносив землевласнику в забезпечення добросовісного виконання умов задаток у розмірі 5–10% від суми, належної за всю партію.

Чимале значення для зовнішньої торгівлі мали умови зберігання хліба. Зерно від великих поміщиків складалося в амбарах, звідки реалізувалося. Для

купівлі на внутрішнє споживання хліб вибирався поступово. Значення зернохосвищ велике. Вони забезпечували дешеве зберігання хліба, полегшували збут і так, регулювали хліборгівельний оборот. Але мережа елеваторів була надзвичайно непоширеною, і не могла послабити нерегулярність хліборгівельного обороту, що проявлялося в осінньому тиску пропозицій на ринок. У разі купівлі хліба посередниками він розміщувався в залізничних сховищах. Борошномели закуплене зерно зберігали у власних приміщеннях.

Зокрема, у Київській губернії 1912 р. налічувалося 21 зернохосвище, яке вмщувало 983 тис. пудів зерна (у Подільській губернії – 16 (656 тис. пуд.), у Волинській губернії – 2 (27 тис. пуд.) [1, с. 275].

Нестача елеваторів і зернохосвищ призводила до ускладнень на залізницях, де накопичувалися величезні хлібні запаси, які зберігалися просто неба. Усе це різко знижувало конкурентність українського хліба на зовнішніх ринках.

В Україні домінувало вивезення зерна, тобто сировини, а не продукту. Так, 1910 р. було залізницями вивезено 101,7 млн. пудів зерна пшениці й 4,4 млн. пудів пшеничного борошна, 12,4 млн. пудів зерна жита й 2 млн. пудів житнього борошна. Приблизно таке ж співвідношення спостерігалось і в наступні довоєнні роки.

Зерно з Київщини в недоробленому вигляді поміщиками спрямовувалося за кордон сухоходом, або через морські порти. Більша частина регіону тяжіла до балтійських, чорноморських портів. У регіоні на початку ХХ ст. налічувалося 31 залізнична станція, які щороку відправляли понад 500 тис. пудів хліба. Найвизначнішими з них були Біла Церква, Шпола, Миронівка, Умань, Тальне, Проскурів, Луцьк та інші. Для вивозу зерна мали значення й водні артерії – Дніпро, Дністер, Південний Буг тощо. Зерно місцевого походження та з віддалених районів надходило в правобережні губернії для переробки й відправки борошна в інші райони, насамперед, північно–західні губернії, а також за кордон – до Австрії, Німеччини, Царства Польського. Частина борошна, намеленого з місцевого зерна, реалізувалася на місці [1, с. 280].

Важливу роль у торгівлі відігравала мережа шляхів сполучення. Залізниці забезпечували транспортні зв'язки між різними економічними регіонами України, відкривали нові ринки, нові сировинні джерела з ринками робочої сили і збуту продуктів і самі були великими ринковими підприємствами. Так, кошти Товариства взаємного страхування (головний акціонер Владислав Браницький) були вкладені в 5 залізничних проектів, що відповідало інтересам його великих маєтків. Поміщики охоче підтримували будівництво залізничних гілок у регіонах своїх маєтностей, безкоштовно надаючи для цього власну землю. Місцеві магнати вважали вигіднішим одноразово пожертвувати землею, а потім десятиліттями доставляти товари вдвічі дешевше. 1876 р. між Фастовом, Білою Церквою та Одесою пролягла залізниця, побудована графами Браницькими, яка пожвавила торгівлю на Київщині. Продовження цієї залізниці з'єднало Києво–Брестську та Харківсько–Московську залізниці, що відкривало доступ до ринків Російської імперії та міжнародної торгівлі. За останню чверть ХІХ ст. обсяги залізничних перевезень зросли у 50 разів [5, с. 56].

Наприкінці XIX ст. щорічне вивезення хліба з Київської губернії за кордон становило 19,9 млн. пудів від загальноукраїнського експорту (понад 178 млн. пудів). На початку XX ст. тривало зростання обсягів експортного зерна. Зокрема, кількість вивезених зернових хлібів 1902 р. становила 21877 тис. пуд., 1911 р. – 22400 тис. пуд. Уведення в експлуатацію залізниці Київ–Граєво стимулювало надходження хліба з Київщини у порти Балтійського моря. З Київської губернії хліб надходив переважно до Лівани (1896 р. – 3653 тис. пуд., 1910 р. – 2956 тис. пуд.). Доволі великим ринком для українського зерна були губернії Царства Польського, 1895 р. з Київської губернії надійшло 3,3 млн. пудів хліба. Цього року до Білорусії і Прибалтики вивезено Дніпром і його притоками 0,8 млн. пудів різних зернових [1, с. 282].

Посилений вивіз хліба на внутрішній і зовнішній ринки привів до зростання товарообороту на залізницях України. Про це свідчать такі дані: 1901 р. з Київської губернії було відправлено 30947 тис. пуд., 1909 р. – 35914 тис. пуд., а 1911 р. – 45093 тис. пуд [1, с. 246].

Найбільше хлібів відправляли такі станції: Біла Церква – 3961 тис. пуд., Умань – 1797 тис. пуд., Київ – 1036 тис. пуд., Бердичів – 1002 тис. пуд. Біла Церква була типовою станцією київського млинарського району з переважанням борошняного вивозу, обсяг якого становив 2491 тис. пуд. до всіх відправлень. З цієї кількості в межах району залишалося 1048 тис. пуд., на іноземні ринки було відправлено 392, до Одеси – 41, Риги та Лівани – 35, до Царства Польського – 980 тис. пуд. Решта вантажів розподілялася по різних регіонах імперії, зокрема, до Костроми вивезено – 10, а до Архангельська – 13 тис. пудів [7, с. 30–31].

Найважливішими чорноморсько–азовськими портами з вивозу хліба з Київської губернії були Миколаїв, Одеса, Ростов, Новоросійськ, Таганрог, Маріуполь, Бердянськ, Севастополь. Перше місце належало Миколаєву та Одесі, торгівля яких охоплювала великий хлібний район (Київська, Херсонська, Бессарабська, Катеринославська, Полтавська, частково Волинська губернії). Наприклад, з Миколаївського порту 1902 р. було відправлено 6420 тис. пуд. зернових продуктів, 1903 р. – 7565 тис. пуд., 1909 р. – 5946 тис. пуд., 1910 р. – 6348 тис. пуд., 1911 р. – 5778 тис. пуд. На Одеський порт припадало менше експортного хліба, що транспортувався через південні порти. Так, 1902 р. було відправлено 1909 тис. пуд. хліба, 1909 р. – 1797 тис. пуд., 1910 р. – 1966 тис. пуд., 1911 р. – 1962 тис. пуд.

З Миколаєва та Одеси хліб Київщини вивозився переважно, до Англії, Франції, Пруссії, Австрії, Італії, Бельгії, Голландії, Іспанії, Швеції. 1902 р. з 21877 тис. пуд. хліба вивезеного з Одеси та Миколаєва, на окремі країни припадало: Пруссія – 12092 тис. пуд. хліба, Австрія – 295 тис. пуд., 1911 р. з 21499 тис. пуд. хліба на кордон з Пруссією було вивезено 10980 тис. пуд., з Австрії – 1260 тис. пуд. Агенти іноземних торгових домов посилали за кордон проби хліба, а потім, отримавши схвалення, купували його частинами в комісіонерів і відправляли до власних країн [1, с. 302–306].

Отже, зовнішня торгівля посідала чільне місце в підприємницькій діяльності поміщицтва Київської губернії. Власне кажучи, ця галузь і виступала найяскравішим проявом його підприємництва. Поміщицькі господарства відрізнялися високим рівнем

товарності. Враховуючи це, варто зауважити, що різкі потрясіння в поміщицьких господарствах неминуче зумовлювали кризу ринку, а отже, і всієї економіки.

Розміри торгівлі зерном, продуктами його переробки були значними і впродовж усього досліджуваного періоду збільшувалися. Торгові осередки географічно прив'язувалися до розміщення зернопереробних закладів, а ті завдяки своїй специфіці тяжіли до великих промислових і торгових центрів, водних і залізничних шляхів сполучення. Використання останніх здешевило перевезення продукції сільськогосподарського виробництва, зблизило ринки збуту, сприяло зрівнянню цін, підвищило конкурентоспроможність товару з віддалених місць регіону. Розвиток торгівлі був у тісному зв'язку з іншими галузями господарства – млинарством, транспортом, шляхами сполучення, складським господарством.

Список використаних джерел

1. Рєєнт О. П., Сердюк О. В. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.) / О. П. Рєєнт, О. В. Сердюк; НАН України; Інститут історії України. – К.: Ін-т історії України, 2011. – 365 с.
2. Теличук П. П. Економічні основи аграрної революції на Україні / П. П. Теличук. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1973. – 189 с.
3. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. / І. О. Гуржій. – К.: Наукова думка, 1968. – 192 с.
4. Москалюк М. М. Розвиток обробної промисловості українських губерній Російської імперії в другій половині XIX – на початку XX століття: монографія / М. М. Москалюк. – Тернопіль: ТНПУ, 2012. – 299 с.
5. Темірова Н. Р. Поміщики України в 1861–1917 рр.: соціально-економічна еволюція / Н. Р. Темірова. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – 319 с.
6. Перєрва В. С. Графи Браницькі: підприємці та меценати / В. С. Перєрва; Білоцерків. ін-т економіки та упр. – Біла Церква, 2010. – 270 с.
7. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. Капитализм / П. И. Лященко. – Ленинград: Госполитиздат, 1948. – Т. 2. – 738 с.

References

1. Reient O. P., Serdiuk O. V. Silske gospodarstvo Ukrainy i svitoviy prodovolchyi rynok (1861–1914 rr.) / O. P. Reient, O. V. Serdiuk; NAN Ukrainy; Instytut istorii Ukrainy. – K.: In-t istorii Ukrainy, 2011. – 365 s.
2. Telychuk P. P. Ekonomichni osnovy ahrarnoi revoliutsii na Ukraini / P. P. Telychuk. – K.: Vyd-vo Kyivskoho un-tu, 1973. – 189 s.
3. Hurzhii I. O. Ukraina v systemi vserosiiskoho rynku 60–90-kh rokov XIX st. / I. O. Hurzhii. – K.: Naukova dumka, 1968. – 192 s.
4. Moskaliuk M. M. Rozvytok obrobnoi promyslovosti ukrainykykh hubernii Rosiiskoi imperii v druhiy polovyni XIX – na pochatku XX stolittia: monohrafiia / M. M. Moskaliuk. – Ternopil: TNPU, 2012. – 299 s.
5. Temirova N. R. Pomishchyky Ukrainy v 1861–1917 rr.: sotsialno-ekonomichna evoliutsiia / N. R. Temirova. – Donetsk: DonNu, 2003. – 319 s.
6. Pererva V. S. Hrafy Branytski: pidpriyemtsi ta metsenaty / V. S. Pererva; Biloserkiv. in-t ekonomiky ta upr. – Bila Tserkva, 2010. – 270 s.
7. Ljashhenko P. I. Istorija narodnogo hozjajstva SSSR. Kapitalizm / P. I. Ljashhenko. – Leningrad: Gospolizdat, 1948. – T. 2. – 738 s.

Mochernjuk Ya. M., graduated student in the Department of History in Ukraine, Institute for History Education National Pedagogical Drahomanov University (Ukraine, Kyiv), mochernjuk@ukr.net

Participation of the Kiev hungarian properties in the export of bread in the Western Europe country in a pоeov period

The article examines the participation of landowners of the Kiev province in the export of bread to Western Europe in the late nineteenth and early twentieth centuries. It was investigated that the export of bread was the main subject of foreign

trade of landowners of the Kyiv region. The place and the share of export of grain from the province in the all-Russian foreign trade are found out. The statistics on the export of landed bread to Western European countries are presented, the reasons for positive and negative trends in this area are explained. The sizes of grain trade, products of its processing were significant and increased throughout the investigated period. It was established that a significant stimulus to the development of grain exports was the lending activity of banks, which proved to be the provision of loans to landlords for bread loans. The attention is paid to the importance of construction of railways and grain storage facilities for the development of foreign economic relations of the region. It has been proved that, along with rail transport, water transport played an important role in foreign trade. It was revealed that Ukrainian ports played the biggest role in export of grain from the province: Odessa, Nikolaev.

Keywords: export, grain, foreign trade, market, agriculture, Kyiv province, landowners.

* * *

УДК 141.72

Kharkevych N. V.,
starszy wykładowca Wydziału Historycznego,
Międzynarodowy Akademicki Członek Ekonomii
i Nauk Humanistycznych im. Stepana Demyanczuka
(Ukraina, Równe), kharkevych.natalya@gmail.com

PRZESIEDLENIA UKRAIŃCÓW Z POLSKI W USRR W LATACH 1944–1947

Omówiono cechy i etapy przesiedlenia Ukraińców z Polski na terytorium ukraińskiej SRR w końcu i po zakończeniu II wojny światowej. Zwrócono uwagę na dokumenty prawne dotyczące przesiedleń; podana jest całkowita liczba ukraińskich osadników i ich regionów docelowych; określono warunki mieszkaniowe i warunki życia osadników w ukraińskiej SRR; Wskazano na migrację wewnętrzną Ukraińców z Polski z południowych i wschodnich regionów ukraińskiej SRR do Zachodniej Ukrainy.

Słowa kluczowe: przesiedlenie Ukraińców, ewakuacja ludności, deportacja, zakerzontsy, Ukraina, Polska.

(стаття друкується мовою оригіналу)

9 września 1944 roku w Lublinie Rząd Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej oraz Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) podpisali układ, dotyczący ewakuacji ludności ukraińskiej z terytorium Polski oraz obywateli polskich z terytorium USRR. W imieniu Rządu USRR podpisał ją Przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych USRR Nikita Chruszczow, a w imieniu PKWN – Przewodniczący Komitetu Edward Osóbka–Morawski.

Układ przewidywał przeniesienie na terytorium USRR wszystkich polskich obywateli narodowości ukraińskiej, którzy mieszkali w Chełmie, Hrubieszowie, Tomaszowie, Lubaczowie, Jarosławiu, Przemysłu, Lesku, Zamościu, Krasnymstawie, Biłgoraju, Włodawie i okolicach. Przesiedlenia dotyczyły Ukraińców z innych rejonów Polski, którzy chcieliby przenieść się z Polski na Ukrainę, a także ewakuacji do Polski wszystkich Polaków i Żydów, którzy posiadali obywatelstwo polskie przed 17 września 1939 roku, mieszkali w zachodnich obwodach USRR i wykazywali chęć przeniesienia się na terytorium Polski. W układzie akcentowano to, że ewakuacja jest dobrowolna, dlatego przymus nie może być stosowany ani wprost, ani pośrednio [1].

W rezultacie akcji przesiedleńczych 1944–1947 lat w Polsce zaprotokołowano przeniesienie 497 682 Ukraińców (125 949 rodzin) [1, s. 145–168]. Odpowiednio do planów roziedlenia na początku ewakuacji większość deportowanych została skierowana do obwodów wschodnich. Na koniec grudnia 1944 r. w obwodach: zaporoskim, odeskim, dnipropropietrowskim, chersońskim

oraz mikołajewskim zakwaterowano 90,7% deportowanych (6924 rodziny) [2, s. 392]. W późniejszym okresie ilość przesiedleńców, skierowanych na Ukrainę Wschodnią w procentowym stosunku stale się zmniejszała. Ze względu na niezadowolające warunki socjalno–bytowe z obwodów wschodnich na zachód wyjechała dość znaczna ilość ludzi. Jeszcze do początku kwietnia 1947 r. z 39726 rodzin, ewakuowanych z Polski na Ukrainę Wschodnią, 31 042 rodziny albo 78,2% samowolnie wyjechały na zachód USRR [3, s. 99].

Ukraińscy przesiedleńcy z Polski osiedlali się nie tam, gdzie chcieli, a zgodnie ze wskazówkami i instrukcjami, gdyż według rozporządzenia Ławrientija Berii – komisarza ludowego wewnętrznych spraw ZSRR – w 50–kilometrowej strefie granicznej roziedlenie deportowanych z Polski Ukraińców było surowo wzbronione. Kierownicy rad obwodowych w sprawie roziedlenia ewakuowanej z Polski ludności na Ukrainie Zachodniej otrzymali takie rozporządzenie: «Według organów NKWD USRR szereg rejonów i zaludnionych punktów waszego obwodu należy do 50–kilometrowego pasa przygranicznego, w którym roziedlenie ewakuowanej z Polski ludności ukraińskiej jest zabronione» [4, s. 288]. Zakazano roziedlać również na obszarze 30 kilometrów od szlaków morskich oraz od obwodowych i głównych dróg. Jeśli ludzie nie stosowali się do wskazówek i instrukcji, przesiedlano ich w kolejne miejsce [4, s. 288].

Decyzję o wysiedleniu deportowanych z pasu przygranicznego przyjmowali przedstawiciele najwyższych eszelonów władzy. Jeszcze 21 września 1945 r. Rada Komisarzy Ludowych ZSRR wydała decyzję nr 1547, którą zabroniła roziedlenie mieszkańców Zakerzonia przy granicy [4, s. 341]. Lecz wysiedlić i materialnie zabezpieczyć dużą ilość ludzi było dość trudno, groziło to także przerwaniem prac rolniczych w obwodach zachodnich, dlatego według wskazówek Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ZSRR od 23 lipca 1947 r. deportowanym, którzy byli materialnie zabezpieczeni, zajmowali się pracą społecznie pożyteczną i w żaden sposób siebie nie skompromitowali, było pozwolono pozostać w pasie granicznym [4, s. 346–347].

Obserwuje się stała ingerencja władzy radzieckiej w proces przesiedlenia Ukraińców: kiedy oni już oswoili się na «nowych» ziemiach, ich znów zmuszali do przesiedlenia.

Według danych Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego USRR, stanem na 15 lipca 1946 roku w trybie repatriacji z Polski na terytorium ukraińskiej RSR przybyło 112 865 rodzin Ukraińców–przesiedleńców ogólną liczebnością 442 420 osób, których znaczna część przebywała w skomplikowanych warunkach materialnych i bytowych [13, s. 868].

Znaczna część Ukraińców–przesiedleńców została skierowana do Odeskiego, Mikołajowskiego, Chersońskiego, Zaporoskiego, Dniepropietrowskiego i innych wschodnich obwodów USRR, resztę roziedlono w rejonach Ukrainy Zachodniej.

Roziedlenie przesiedleńców w Ukrainie Zachodniej odbyło się bardziej pomyślnie, ponieważ prawie wszyscy otrzymali domy, które wcześniej należały Polakom, którzy wyjechali z ZSRR.

Całkiem w inny sposób wszystko odbywało się w obwodach wschodnich, gdzie tylko część przesiedleńców otrzymała domy, które przedtem należały Niemcom – kolonistom, natomiast większość roziedlono kosztem